

Derleme

Türkiye’de Erken Müdahale Kavramına Yönelik Yapılmış Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi

Investigation of Postgraduate Thesis On Concept of Early Intervention In Turkey

Çiğdem AYTEKİN¹

Dr., Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara

ÖZ

Amaç: Bu çalışmada Türkiye’de *erken müdahale* kavramına yönelik yapılmış lisansüstü tez çalışmalarının gözden geçirilmesi amaçlanmıştır. **Gereç ve Yöntem:** Çalışma kapsamında, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanı üzerinden, *erken müdahale* ve *early intervention* anahtar kelimeleri kullanılarak lisansüstü tezlerle yönelik tarama yapılmıştır. Yapılan tarama sonucunda *erken müdahale* anahtar kelimesi ile toplamda 74 adet, *early intervention* anahtar kelimesi ile toplam 79 adet lisansüstü tez çalışmasına ulaşılmıştır. Çocuk gelişimi ve eğitimi (*özel gereksinimli çocuklar dahil*) kapsamında yürütülen, *eğitim-öğretim* konu alanıyla ilgili ve çocukla veya aileyle doğrudan çalışarak yürütülen tezler belirlenmiştir. Bu kapsamda, araştırmacının örneklemini 18 lisansüstü tez çalışması oluşturmuştur. Örneklem grubunu oluşturan tezler tek tek ele alınmış ve doküman incelemesi yöntemi ile incelenmiştir. **Sonuçlar:** Lisansüstü tezler farklı değişkenler açısından (tez yılı, tez düzeyi, araştırma yöntemi, çalışma grubu özellikleri, vb.) incelenerek sonuçlar ortaya konulmuştur. **Tartışma:** Çalışmadan elde sonuçlar genel olarak farklı düzeylerde, farklı araştırma yöntemlerinde ve farklı uygulama alanlarında tezler yürütüldüğünü, tüm çalışmaların erken müdahalenin temel amacına hizmet ettiğini göstermiştir.

Anahtar kelimeler: Erken müdahale; Çocuk gelişimi, Akademik tezler

ABSTRACT

Purpose: The purpose of this study is to examine master thesis and doctoral dissertations about concepts of *early intervention* in Turkey. **Materials and Method:** The thesis and dissertations were searched on the data base of Council of Higher Education by use of *early intervention* and *erken müdahale* key words. 74 theses with the keyword *erken müdahale* and 79 theses with the keyword *early intervention* were found through the search. Theses in the child development (including children with special needs) field and studied directly with the child or family were determined. In this scope, the samples of the study were composed of 18 theses. Sample theses were analyzed individually with document review method. **Results:** Theses were reviewed according to different variables (thesis date, level, research method, research group, etc.) and results were produced. **Discussion:** Results show that theses were studied with different levels, different methods and different application fields, all studies were aimed to support early intervention’s main purpose.

Key words: Early intervention; Child development, Academic dissertations

Sorumlu Yazar (Corresponding Author): Çiğdem AYTEKİN. e-mail: cgdmc@hacettepe.edu.tr ; cigdemcicek83@gmail.com

Geliş Tarihi (Received): 22.03.2016 ; Kabul Tarihi (Accepted): 16.05.2016

Gelişimsel destek gereksinimi olan bebek ve küçük çocukların erken dönemde belirlenmesi gelişimlerin seyri açısından oldukça önemli bir konudur. Belirleme ve erken müdahale sürecinin ise zamanında ve aileyi destekleyecek nitelikte olması gerekir (Bailey & ark., 2004). Erken müdahale, hem Avrupa'da hem de Amerika Birleşik Devletleri'nde gelişimsel yetersizliği olan veya bazı durumlarda gelişimsel yapı taşlarına erişememe riski taşıyan bebek ve küçük çocuklara sağlanan hizmetleri ifade eder (Harjusola-Webb, Gatmaitan & Lyons, 2013). Genel olarak erken müdahale, mümkün olduğunca erken olarak çocuğun ve ailesinin desteklenmesinde kullanılacak gerekli eylem ve müdahaleyi ifade etmektedir (European Agency for Development in Special Needs Education, 2005). Erken müdahale sistemi her bir ülkede değişiklik gösterse de ortak bir amacı vardır: Belirlenen hizmet ve destekleri sunarak küçük çocukların gelişimlerini ilerletmek (Harjusola-Webb, Gatmaitan & Lyons, 2013). Moore (1990; akt. Matsushita, 1998) erken müdahalenin amaçlarını şu şekilde sıralamıştır: (1) gelişimsel problemleri olan küçük çocukların sosyal, duygusal, zihinsel ve fiziksel gelişimlerini/büyümelerini desteklemek ve öğrenme potansiyellerinden maksimum faydalanmak, (2) ikincil yetersizliklerin oluşmasını önlemek, (3) etkili olabildiği kadar çocuklarının gereksinimlerini karşılayabilmeleri için ailelere destek olmak. Erken müdahale çalışmaları, amaçları doğrultusunda transdisipliner bir ekip çalışması gerektirmektedir. Dolayısıyla erken müdahale sisteminde her disiplin kendi çalışma alanları doğrultusunda, çocuğun gelişiminin gelebileceği en üst seviyeye gelebilmesi için gerekli çalışmaları planlayarak erken müdahalenin amaçlarına hizmet eder.

Destek gereksinimi olan çocuklar için önemli bir hizmet ayağını oluşturan erken müdahale çalışmalarının beklendik sonuçlara ulaşabilmesi için, bu önemli amaçları karşılayacak şekilde ele alınması önemlidir. Bu kapsamda da, uygulamaların temeli olarak bilimsel çalışmaların ne denli önemli olduğu düşünüldüğünde, erken müdahaleye yönelik yürütülen ve yürütülecek çalışmalar ön plana çıkmaktadır. Diken ve arkadaşları (2012), Ülkemizde erken müdahaleye yönelik sistematik bir modelin olmadığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla, erken müdahaleye yönelik sistemli bir çalışma modeli geliştirmek ve uygulanabilirliğini sağlamak

için, konuyla ilgili yürütülen ve yürütülecek olan çalışmalar önemli bir pay sahibi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada da, Ülkemizde *erken müdahale* kavramına yönelik olarak çocuk gelişimi ve eğitimi kapsamında eğitim-öğretim konu alanıyla ilgili yapılmış, çocukla veya aileyle doğrudan çalışılarak yürütülmüş lisansüstü tez çalışmalarının gözden geçirilmesi ve uygulamaya yönelik çalışmalar açısından bir bakış açısı oluşturulması amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Yürütülen bu çalışma, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK)'nin Ulusal Tez Merkezi internet sitesi üzerinden 02.02.2016 ve 02.03.2016 tarihlerinde tarama yapılarak ulaşılan ve *erken müdahale* kapsamında ele alınan lisansüstü tezlerin incelenmesini kapsamaktadır. İki farklı tarihte tarama yapılarak ulaşılan tezlerde aynı verilerin elde edilmediği sınırlanmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucunda her iki tarihte de aynı tez çalışmalarına ulaşıldığı görülmüştür. Çalışma kapsamında, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanı (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>) üzerinden, *erken müdahale* ve *early intervention* anahtar kelimeleri kullanılarak ve veri tabanında aranacak alan kısmı *tümü* olarak işaretlenerek tarama yapılmıştır. Veri tabanının verdiği sonuçlara göre tüm tezler dikkate alınmış, herhangi bir tarih aralığı ile sınırlandırma yapılmamıştır. Yapılan tarama sonucunda *erken müdahale* anahtar kelimesi ile toplamda 74 adet, *early intervention* anahtar kelimesi ile toplam 79 adet lisansüstü tez çalışmasına ulaşılmıştır. Ayrıca, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında aynı anahtar kelimeler kullanılarak aranacak alan kısmı *tez adı*, *özet*, *dizin* olarak işaretlenerek de tarama yapılmıştır. Buna göre, *erken müdahale* anahtar kelimesi ile yapılan taramada tez adı alanında 5, özet alanında 61, dizin alanında 4 adet lisansüstü teze ulaşılmıştır. *Early intervention* anahtar kelimesi ile yapılan taramaya göre ise tez adı alanında 12, özet alanında 58 ve dizin alanında 21 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Erken müdahale kavramına yönelik olarak ulaşılan tezlerin konu alanına göre bakıldığında; psikiyatri, çocuk sağlığı ve hastalıkları, nöroloji gibi tıp alanları, diş hekimliği, mühendislik, matematik, fizyoterapi ve rehabilitasyon, psikoloji, hukuk, sigortacılık, deniz bilimleri, eğitim-öğretim alanlarına yönelik tezlere rastlanmıştır. Erken mü-

dahale kavramı her alan için farklı bir anlam ifade edebilmektedir. Dolayısıyla, yürütülen bu çalışmada çocuk gelişiminin desteklenmesine yönelik tezlerin incelenmesi hedeflendiğinden, çalışmaya dahil olma kriterleri belirlenerek tezler incelenmiştir. Buna göre; tezlerin çocuk gelişimi ve eğitimi (özel gereksinimli çocuklar dahil) kapsamında, *eğitim-öğretim* konu alanıyla ilgili ve çocukla veya aileyle doğrudan çalışılarak yürütülmüş olması çalışmanın dahil olma kriterlerini oluşturmuştur. Tüm bu kriterler ve veri toplama sürecinde YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanının kullanımı çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Yapılan tarama sonucunda, ulaşılan tezler her bir aranacak alan kısmına göre tek tek gözden geçirilmiştir. Bu kapsamda, tarama yapılan tüm alanlarda ortak olarak ulaşılan ve belirlenen kriterlere uyan toplam 18 lisansüstü tez çalışması araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Örneklem grubunu oluşturan tezler doküman incelemesi yöntemi ile incelenmiştir. Doküman incelemesi nitel araştırma yöntemlerinden birisi olup (Yalçınkaya & Özkan, 2012), araştırılmak istenen konuyla ilgili bilgi içeren yazılı belgelerin analiz edilmesiyle veri elde etme yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Karataş, 2015). Best (1959; akt. Yalçınkaya & Özkan, 2012) doküman incelemesi yöntemini *mevcut kayıt ya da belgelerin veri kaynağı olarak sistemli incelenmesi* olarak tanımlamaktadır. İncelenen tezlere ilişkin elde edilen veriler sonuçlar kısmında yer almaktadır.

SONUÇLAR

Çalışma kapsamında ele alınan 18 adet lisansüstü tezden sadece 12 tanesi YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında tam metin olarak erişime açıktır. Dolayısıyla tam metnine ulaşılamayan 6 adet tez bulunmaktadır; bu tezlerden 2 tanesi belirli bir süreye kadar yazarı tarafından kısıtlanmış olup, 4 tanesi veri tabanı üzerinden yayınlanma izni bulunmayan tezlerdir. İncelenen lisansüstü tez çalışmalarından tam metnine ulaşılamayan 6 tez çalışmasından üç tanesine Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesinden basılı tam metin olarak ulaşılmıştır. Dolayısıyla, incelenen tezlerden sadece 3 tanesinin tam metni olmadığı için (Richter Kanık, N.; Birkan, B.; Kobal, G.) özetlerinden yararlanılmış ve özetle yer alan bilgiler kapsamında değerlendirilmiştir.

İncelenen lisansüstü tezlerin düzeyine, yıllarına, yapıldığı üniversitelere ve enstitülere göre dağılımı Tablo 1'de görülmektedir. Tablo incelendiğinde erken müdahale kavramına yönelik yapılan tez çalışmalarının 2011 yılından itibaren artış gösterdiği ve diğer yıllara göre en çok 2012 yılında tez çalışması yapılmış olduğu görülmektedir. Erken müdahale kavramına yönelik ulaşılan tezlerden ilki ise 1996 yılında yapılmıştır.

Tabloya bakıldığında tez çalışmalarının 12 tanesinin doktora, 6 tanesinin ise yüksek lisans tezi olduğu görülmektedir. Tezlerin yürütüldüğü anabilim/bilim dalına bakıldığında ise, 7 tanesinin Özel Eğitim A.B.D.'nda, 6 tanesinin Çocuk Gelişimi A.B.D.'nda, 5 tanesinin ise Okul Öncesi Öğretmenliği/Eğitimi A.B.D.'nda yürütülen tezler olduğu göze çarpmaktadır. Tezlerin yürütüldüğü üniversitelerin dağılımına bakıldığında, 5 tanesinin Anadolu Üniversitesi, 4 tanesinin Hacettepe Üniversitesi, 4 tanesinin Marmara Üniversitesi, 3 tanesinin Ankara Üniversitesi, 1 tanesinin Çankaya On sekiz Mart Üniversitesi ve 1 tanesinin de Selçuk Üniversitesi bünyesinde yürütüldüğü görülmektedir.

Tablo 2'de lisansüstü tezlerin yöntemsel özelliklerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Tabloya göre 13 tezde nicel, 3 tezde nitel ve 2 tezde karma (nitel+nicel) araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Tezlerde kullanılan araştırma modellerinde çoğunlukla ön test-son test kontrol gruplu modelin kullanıldığı (13 tez), 2 tezde eylem araştırmasının, 1 tezde tek grup ön test-son test modelinin, 1 tezde vaka çalışmasının ve 1 tezde de davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama modelinin kullanıldığı görülmektedir.

Kullanılan uygulama yöntemine bakıldığında, 12 tezde müdahaleye yönelik bir programın uygulandığı, 4 tezde anne eğitim programı uygulandığı, 1 tezde çocuklara yönelik aile katılımlı bir eğitim ve 1 tezde de okul öncesi eğitim programı uygulandığı görülmektedir. Uygulanan programlara ve eğitimlere bakıldığında ise, 8 tezde var olan programın uygulandığı, 9 tezde araştırmacı tarafından programın geliştirildiği ve 1 tezde Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'nin okul öncesi eğitim programının genişletilerek uygulandığı görülmektedir. Çalışmalarda belirlenen uygulama sürelerine bakıldığında, uygulama sürelerinin değişiklik gösterdiği, sadece anne eğitimini içeren tezler dı-

Tablo 1. YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından ulaşılan tezlerin düzey, yıl, yapıldığı üniversite, enstitü ve anabilim dalına ilişkin bilgiler.

Tez Yazarı	Yayın Yılı	Düzyey	Üniversite	Enstitü	Anabilim/Bilim Dalı
Topper Korkmaz, Ö.	2015	Doktora	Anadolu Ü.	Eğitim Bilimleri E.	Özel Eğitim A.B.D.
ErtürkMustul, E.	2015	Yüksek Lisans	Anadolu Ü.	Eğitim Bilimleri E.	Özel Eğitim A.B.D.
Aytekin, Ç.	2014	Doktora	Hacettepe Ü.	Sağlık Bilimleri E.	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi A.B.D.
Sayın, U.	2014	Doktora	Hacettepe Ü.	Sağlık Bilimleri E.	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi A.B.D.
Doğan, H.	2012	Doktora	Marmara Ü.	Eğitim Bilimleri E.	Okul Öncesi Öğretmenliği B.D.
Çelik, S.	2012	Yüksek Lisans	Anadolu Ü.	Eğitim Bilimleri E.	Özel Eğitim A.B.D.
Dolunay Kesiktaş, A.	2012	Doktora	Ankara Ü.	Eğitim Bilimleri E.	Özel Eğitim A.B.D.
Biber, K.	2012	Doktora	Marmara Ü.	Eğitim Bilimleri E.	Okul Öncesi Öğretmenliği B.D.
Karaoğlu, M.	2011	Doktora	Marmara Ü.	Eğitim Bilimleri E.	Okul Öncesi Öğretmenliği B.D.
Çelebioğlu Morkoç, Ö.	2011	Yüksek Lisans	Çanakkale On Sekiz Mart Ü.	Sosyal Bilimler E.	Okul Öncesi Eğitimi B.D.
Elmalı Alptekin, A.	2011	Yüksek Lisans	Selçuk Ü.	Sosyal Bilimler E.	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi B.D.
Karaaslan, Ö.	2010	Doktora	Anadolu Ü.	Eğitim Bilimleri E.	Özel Eğitim A.B.D.
Erdemir, S.	2009	Yüksek Lisans	Marmara Ü.	Eğitim Bilimleri E.	Okul Öncesi Öğretmenliği B.D.
Karaaslan, T.	2002	Yüksek Lisans	Hacettepe Ü.	Sağlık Bilimleri E.	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi A.B.D.
Birkan, B.	2001	Doktora	Anadolu Ü.	Eğitim Bilimleri E.	Özel Eğitim A.B.D.
Kobal, G.	2000	Doktora	Ankara Ü.	Fen Bilimleri E.	Ev Ekonomisi (Çocuk Gelişimi) A.B.D.
Richter Kanık, N.	1998	Doktora	Ankara Ü.	Sosyal Bilimler E.	Özel Eğitim A.B.D.
Gümüşcü Tuş, Ş.	1996	Doktora	Hacettepe Ü.	Sağlık Bilimleri E.	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi A.B.D.

Tablo 2. YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından ulaşılan tezlerin yöntemsel özelliklerine ilişkin bilgiler

Tez Yazarı	Araştırma yöntemi	Araştırma modeli	Uygulama yöntemi	Uygulama yönteminin özgünlüğü	Uygulama süresi
Topper Korkmaz, Ö.	Karma	Tek grup ön test-son test modeli	Program uygulaması	Var olan program (ETEÇOM)	10 hafta (x1,5 saat)
Ertürk Mustul, E.	Nitel	Eylem araştırması	Anne eğitim programı	Araştırma kapsamında oluşturulmuş	8 uygulama (7 sa,14 dk,37 sn)
Aytekin, Ç.	Nitel	Vaka (durum) çalışması	Program uygulaması	Araştırma kapsamında oluşturulmuş	36 uygulama (12 ay) (x haftada 1,5 saat)
Sayın, U.	Nicel	Kontrol gruplu ön test-son test, izlem-testi modeli)	Anne eğitim programı	Araştırma kapsamında oluşturulmuş	13 hafta (x1,5 saat)
Doğan, H.	Nicel	Ön test-son test kontrol gruplu model	Program uygulaması	Araştırma kapsamında oluşturulmuş	58 uygulama (x1 saat)
Çelik, S.	Nicel	Ön test-son test kontrol gruplu model	Program uygulaması	Var olan program (BİA)	30 okul günü
Dolunay Kesiktaş, A.	Nitel	Eylem araştırması	Anne eğitim programı	Araştırma kapsamında oluşturulmuş	27 oturum (20+7 oturum)
Biber, K.	Nicel	Ön test-son test kontrol gruplu model	Program uygulaması	Var olan program (Portage)	20 hafta (x30 dk)
Karaoğlu, M.	Nicel	Ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel model	Program uygulaması	Var olan program (BİA)	2 ay
Çelebioğlu Morkoç, Ö.	Nicel	Ön test-son test kontrol gruplu model	Program uygulaması	Araştırma kapsamında oluşturulmuş	13 hafta (x4 yarım gün)
Elmalı Alptekin, A.	Nicel	Ön test-son test kontrol gruplu model	Çocuklara yönelik aile katılımlı eğitim	Araştırma kapsamında oluşturulmuş	8 hafta (x45 dk)
Karaaslan, Ö.	Karma	Ön test-son test kontrol gruplu model	Program uygulaması	Var olan program (EDEP)	30 oturum (x1,5 saat)
Erdemir, S.	Nicel	Ön test-son test kontrol gruplu model	Okul öncesi eğitim	Var olan kreş programı genişletilmiş (MEB programı)	6 ay (x haftada 2 gün 2,5 saat)
Karaaslan, T.	Nicel	Ön test-son test kontrol gruplu model	Program uygulaması	Var olan program (Portage)	7 ay (x2 haftada bir 2-2,5 saat)
Birkan, B.	Nicel	Davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli	Anne eğitim programı	Var olan program (Küçük Adımlar)	4 hafta+2 gün (hafta içi hergün 1 kez)
Kobal, G.	Nicel	Ön test-son test kontrol gruplu model	Program uygulaması	Araştırma kapsamında oluşturulmuş	4 ay
Richter Kanık, N.	Nicel	Ön test-son test kontrol gruplu model	Program uygulaması	Araştırma kapsamında oluşturulmuş	10 hafta
Gümüscü Tuş, Ş.	Nicel	Ön test-son test kontrol gruplu model	Program uygulaması	Var olan program (Portage)	12 hafta (x1,5-2 saat)

şındaki uygulamalarda en az 8 uygulama en fazla ise 58 uygulama yürütüldüğü görülmüştür. Ayrıca uygulamaların genel olarak 1,5-2 saatlik dilimlerde yürütüldüğü söylenebilir.

Çalışma kapsamına alınan lisansüstü tezlerin çalışma grubu özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 3'te yer almaktadır. Tablo incelendiğinde; tezlerin 4 tanesinin doğrudan çocukla, 2 tanesinin doğrudan ebeveynle, 9 tanesinin hem ebeveyn hem çocukla doğrudan uygulama yaparak ve 3 tanesinin de hem çocuk hem ebeveyn hem de öğretmen veya bakıcı anneye yürütülen tezler olduğu görülmektedir. Tezler incelendiğinde, doğrudan birebir çalışılarak uygulama yapılan 8 tez olduğu görülmüştür [Topper Korkmaz (2015); Ertürk Mustul (2015); Aytekin (2014); Dolunay Kesiktaş (2012); Karaaslan (2002); Kobal (2000); Richter Kanık (1998); Gümüşçü Tuş (1996)]. Genel olarak bakıldığında, erken müdahale kavramına yönelik yürütülen lisansüstü tezlerin çoğunluğu anne ve çocukla doğrudan uygulama yapılarak yürütülmüştür.

Çocukla çalışılan lisansüstü tezlerde çocukların yaş dağılımına bakıldığında, çocukların yaşlarının 2 ay ile 74 ay aralığında değiştiği, doğrudan 0-36 ay aralığında çocukla çalışılan 9 tez olduğu ve genel olarak çalışmaların 0-6 yaş grubu çocuklarla yürütüldüğü görülmektedir.

Çalışma kapsamındaki lisansüstü tez çalışmalarında çalışılan çocuk sayısına bakıldığında, en az 1 çocukla en fazla ise 128 çocukla çalışma yürütülmüştür. Ebeveyn eğitimi kapsamında yürütülen çalışmalara bakıldığında, çalışmalardan birisinin 4, diğerinin ise 20 anne ile yürütüldüğü görülmektedir.

Çalışma grubunu oluşturan çocukların gelişimsel durumlarına bakıldığında ise, çoğunlukla down sendromu tanısı bulunan çocuklarla çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca otistik spektrum bozukluğu, zihinsel engel, işitme engeli, görme yetersizliği, öğrenme güçlüğü riski tanıları ile prematüre olan ve normal gelişim gösteren çocuk gruplarıyla da çalışılmalarının yürütüldüğü görülmektedir. Doğrudan annelerle yürütülen çalışmalardan birisi saldırgan davranışlar sergileyen, diğeri ise gelişim geriliği olan çocuklara sahip annelerle yürütülmüştür.

Lisansüstü tezlerin uygulama özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 4'te görülmektedir. Yürütülen

lisansüstü tezlerin genel olarak uygulama konularına göre dağılımına bakıldığında; 5 tezde genel gelişim desteği [Aytekin (2014); Biber (2012); Erdemir (2009); Karaaslan (2002) ve Gümüşçü Tuş (1996)], 4 tezde anne-bebek/çocuk etkileşimi [Korkmaz (2015); Ertürk Mustul (2015); Dolunay Kesiktaş (2012); Richter Kanık (1998)], 1 tezde hem belirli gelişim alanlarının destekleme hem de anne-bebek/çocuk etkileşimi [Karaaslan (2010)], 3 tezde belirli gelişim alanlarını destekleme [Çelebioğlu Morkoç (2011); Elmalı Alptekin (2011); Kobal (2000)], 2 tezde problem davranışlar-sosyal beceriler [Çelik (2012), Karaoğlu (2011)], 1 tezde saldırgan davranışlara yönelik anne eğitimi [Sayın (2014)], 1 tezde öğrenme güçlüğü riskine yönelik müdahale [Doğan (2012)] ve 1 tezde de annelerin Küçük Adımlar programını uygulama becerileri konularında bir dağılım olduğu görülmektedir.

Yürütülen uygulamaların, uygulama yapılan ortama göre dağılımına bakıldığında, tezlerden 10 tanesinin kurum ortamında, 3 tanesinin ev ortamında, 2 tanesinin ise hem ev hem kurum ortamında yürütüldüğü görülmektedir. Tezlerden 3 tanesinin ise özetlerinde uygulama yapılan ortama ilişkin net bilgiye ulaşılamamıştır.

Uygulanan destek programlarında kullanılan gelişim değerlendirme araçlarına bakıldığında en çok DENVER Gelişimsel Tarama Testi II'nin kullanıldığı görülmektedir.

Uygulamalara ailenin doğrudan katılım durumuna bakıldığında ise, 9 tezde annelerin uygulamalara doğrudan katıldığı, 4 tezde aile katılımının sağlanmadığı görülmektedir. Tezlerden 4 tanesinde annelere etkinliklerle ilgili anlatım yapılmış veya izletilmiş olup, 1 tanesinde de sadece annelerle doğrudan çalışılmıştır.

Lisansüstü tezlerde kullanılan anahtar kelimelerde *erken müdahale* ve *early intervention* kavramının kullanımına bakıldığında, 7 tezde *erken müdahale=early intervention* anahtar kelimesinin kullanıldığı, 1 tezde *erken girişim=early intervention* ve 1 tezde de *erken girişim programı=early intervention* anahtar kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir. Tezlerden 3'ünde anahtar kelimeler arasında bu kavramlar yer almazken, 6 tezde anahtar kelimelere ilişkin bilgi yer almamaktadır. Tezlerde kullanılan dizinlere bakıldığında, 4 tezde *erken müdahale eğitim programı=early intervention educational program*, 9 tezde *erken*

Tablo 3. YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından ulaşılan tezlerin çalışma grubu özelliklerine ilişkin bilgiler

Tez Yazarı	Çalışılan grup	Çocukların yaş aralığı	Çalışılan Çocuk Sayısı	Gelişimsel durum/tanı	Cinsiyet dağılımı
Topper Korkmaz, Ö.	Çocuk + anne	34-67 ay	6	Otistik spektrum bozukluğu	5 kız, 1 erkek
Ertürk Mustul, E.	Çocuk + anne	17 ay	1	Çok ileri derecede işitme engeli	Erkek
Aytekin, Ç.	Çocuk + anne	18 ay	1	Gelişim geriliği/hafif derecede zihinsel engel	Erkek
Sayın, U.	Anne	48-72 ay arası çocuğu olan anneler	40 anne (20 deney, 20 kontrol)	Saldırgan davranış gösteren çocuğu olan anneler	Anne
Doğan, H.	Çocuk	61-72 ay	40 (20 deney, 20 kontrol)	Öğrenme güçlüğü riski	15 kız, 25 erkek
Çelik, S.	Çocuk + anne + öğretmen	38-76 ay	22 (11 deney, 11 kontrol)	Normal	2 kız, 20 erkek
Dolunay Kesiktaş, A.	Çocuk + anne	16 ay ve 29 ay	2	Görme yetersizliği	Erkek
Biber, K.	Çocuk + anne + öğretmen/bakıcı anne	60-72 ay	128 (64 aile yanında, 64 kurumda yaşayan)	Normal	64 kız, 64 erkek
Karaoğlu, M.	Çocuk + anne + öğretmen	60-72 ay	24 (16 deney, 8 kontrol)	Normal	2 kız, 22 erkek
Çelebioğlu Morkoç, Ö.	Çocuk	48-60 ay	28 (14 deney, 14 kontrol)	Normal (alt sosyoekonomik düzey)	10 kız, 18 erkek
Elmalı Alptekin, A.	Çocuk + anne	21-34 ay	20 (10 deney, 10 kontrol)	Zihinsel engel	Bilgi yok
Karaaslan, Ö.	Çocuk + anne	22-65 ay	19 (10 deney, 9 kontrol)	Down sendromu, orta düzey zihinsel engel, otistik bozukluk	9 kız, 10 erkek
Erdemir, S.	Çocuk	18-36 ay	39 (20 deney, 19 kontrol)	Normal	14 kız, 25 erkek
Karaaslan, T.	Çocuk + anne	4-22 ay	18 (8 deney, 10 kontrol)	Çok düşük doğum ağırlıklı prematüre	7 kız, 11 erkek
Birkan, B.	Anne	Yaş bilgisi yok	4 anne	Çocuğunda gelişim geriliği olan anneler	Anne
Kobal, G.	Çocuk	0-36 ay (tam yaş bilgisi yok)	20 (10 deney, 10 kontrol)	Down sendromu	Bilgi yok
Richter Kanık, N.	Çocuk + anne	2-30 ay	16 (8 deney, 8 kontrol)	Down sendromu	Bilgi yok
Gümüşcü Tuş, Ş.	Çocuk + anne	10-24 ay	16 (10 deney, 6 kontrol)	Down sendromu	7 kız, 9 erkek

Tablo 4. YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından ulaşılan tezlerin uygulama özelliklerine ilişkin bilgiler

Tez Yazarı	Uygulama konusu	Uygulama yapılan ortam	Gelişim değerlendirilmesinde kullanılan araçlar	Ailenin uygulamaya katılımı	Anahtar kelimelerde erken müdahale/early intervention var mı?	Dizinleme bilgisinde erken müdahale/early intervention var mı?
Topper Korkmaz, Ö.	Yanıtlayıcı etkileşim stratejilerinin kullanımını destekleme	Ev	Gazi Erken Çocukluk Değerlendirme Aracı (GEÇDA)	Var	Yok	Var (erken müdahale eğitim programı=early educational program)
Ertürk Mustul, E.	Annenin etkileşim becerilerini destekleme	Kurum	-	Var	Erken müdahale=early intervention	Dizin bilgisi yok
Aytekin, Ç.	Genel gelişim desteği	Ev	DENVER Gelişimsel Tarama Testi II ve H.Ü. 0-36 ay Çocuklarda Gelişim Değerlendirme Envanteri	Var	Erken müdahale=early intervention	Var (erken müdahale eğitim programı=early educational program)
Sayın, U.	Saldırgan davranışlara yönelik anne eğitimi	Kurum	DENVER Gelişimsel Tarama Testi II	Anne eğitimi yapılmış	Yok	Var (erken eğitim=early intervention)
Doğan, H.	Öğrenme gücüğü riskine yönelik müdahale programı	Kurum	Dil gelişimi için Peabody Resim Kelime Testi B Formu	Yok	Erken müdahale=early intervention	Var (erken müdahale eğitim programı=early educational program)
Çelik, S.	Problem davranışlar ve sosyal becerilere yönelik program uygulaması	Kurum	-	Aileye ev etkinlikleri anlatılmış	Erken müdahale=early intervention - erken müdahale eğitim programı=early educational program	Var (erken eğitim=early intervention)
Dolunay Kesiktaş, A.	Anne-çocuk etkileşiminin desteklenmesi	Kurum + Ev	-	Var	Bilgi yok	Var (erken müdahale eğitim programı=early educational program)
Biber, K.	Genel gelişim desteği, aile katılım düzeyi	Kurum	Portage kontrol listeleri/ gelişim ölçeği	Aileye etkinlikler anlatılmış	Yok	Var (erken eğitim=early intervention)

Tablo 4 (devam). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından ulaşılan tezlerin uygulama özelliklerine ilişkin bilgiler

Tez Yazarı	Uygulama konusu	Uygulama yapılan ortam	Gelişim değerlendirilmesinde kullanılan araçlar	Ailenin uygulamaya katılımı	Anahtar kelimelerde erken müdahale/early intervention var mı?	Dizinleme bilgisinde erken müdahale/early intervention var mı?
Karaoğlu, M.	Problem davranışlara, sosyal becerilere, akademik etkinliklerle ilgili süresine yönelik program uygulaması	Kurum	-	Aileye ev etkinlikleri anlatılmış	Erken müdahale=early intervention	Var (erken eğitim=early intervention)
Çelebioğlu Morkoç, Ö.	Bilişsel-psikomotor-sosyal gelişimin desteklenmesi	Kurum	DENVER Gelişimsel Tarama Testi II ve Gelişim Gözlem Formu (oluşturulmuş)	Yok	Bilgi yok	Var (erken eğitim=early intervention)
Elmalı Alptekin, A.	Alıcı dil-motor bilişsel-özbakım gelişiminin desteklenmesi	Kurum	DENVER Gelişimsel Tarama Testi II	Etkinlikler izlenmiş	Erken müdahale=early intervention	Yok
Karaaslan, Ö.	Kişisel sosyal-dil-bilişsel gelişim ile etkileşimsel davranışların desteklenmesi	Kurum	DENVER Gelişimsel Tarama Testi II ve Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE)	Var	Bilgi yok	Var (erken eğitim=early intervention)
Erdemir, S.	Genel gelişim desteği	Kurum	Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE)	Yok	Bilgi yok	Var (erken eğitim=early intervention)
Karaaslan, T.	Genel gelişim desteği	Ev	DENVER Gelişimsel Tarama Testi II ve Bayley Bebekler için Gelişimsel Değerlendirme Ölçeği II ve Portage kontrol listeleri	Var	Erken eğitim-müdahale=early education-intervention	Dizin bilgisi yok
Birkan, B.	Annelerin Küçük Adımları uygulama becerisi	Ev	Özette kesin bilgi yok	Var	Bilgi yok	Yok
Kobal, G.	Motor gelişimin desteklenmesi	Özette bilgi yok	Özette kesin bilgi yok	Yok	Erken eğitim=early intervention	Var (erken eğitim=early intervention)
Richter Kanık, N.	Anne-bebek etkileşimi ile anne stres düzeyine eğitimin etkisi	Özette bilgi yok	Özette kesin bilgi yok	Var	Bilgi yok	Var (erken eğitim=early intervention)
Gümüşçü Tuş, Ş.	Genel gelişim desteği	Kurum + ev ziyareti	Portage kontrol listeleri	Var	Erken girişim programı=early intervention	Yok

eğitim=early intervention dizinlerinin kullanıldığı, 3 tezde erken müdahale veya *early intervention* kavramına yönelik bir dizin yer almadığı ve 2 tezde de dizin bilgilerinin bulunmadığı görülmüştür.

TARTIŞMA

Çalışma kapsamında incelenen tezlerin düzeyine ve yıllarına bakıldığında, en çok doktora düzeyinde ve 2011 yılından itibaren daha çok erken müdahale kavramına yönelik çalışma yürütüldüğü görülmektedir. Erken müdahalenin Ülkemizde yaklaşık olarak son 10 yıldır daha fazla üzerinde durulan ve gündemde olan bir konu olduğu düşünülmüşse [2006 yılında yapılan düzenleme ile yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde 0-36 ay arasındaki bebek ve küçük çocuklara yönelik tanımlanan *erken çocukluk dönemi eğitimi* (Pınar, 2006) kapsamında düşünülmüşse], bu kavrama yönelik çalışmaların da bu yıllarda artması olası olarak değerlendirilebilir. Erken müdahale hizmetlerine duyulan gereksinim konusunda 1960'ların ortasından 1980'lerin ortasına kadar birçok çalışma yapılmış, birçok yayın erken müdahalenin etkisini incelemiştir. Erken müdahale uygulamalarının etkililiği ile ilgili tüm bu çalışmalar, erken müdahalenin bebek ve küçük çocukların genel olarak gelişimi üzerinde olumlu etkileri olduğuna, gelişimlerini ilerlettiğine odaklanmıştır (Brorson, 2005). Dolayısıyla, gelişimsel destek gereksinimi olan çocuklara yönelik erken müdahale çalışmalarına daha fazla odaklanması ve bu konuda yürütülen lisansüstü tez çalışmalarının önümüzdeki yıllarda daha da artması gerektiği düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında ele alınan lisansüstü tezlerin yürütüldüğü anabilim dallarına bakıldığında, Özel Eğitim, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Okul Öncesi Öğretmenliği/Eğitimi anabilim dallarında yürütüldüğü görülmektedir. Ayrıca, yürütülen tezlerin çalışma grubunda yer alan çocukların tanı grubuna bakıldığında, normal gelişim gösteren çocuklarla yürütülen 5 adet lisansüstü tez çalışması olduğu görülmektedir. Bu iki veri bir arada değerlendirildiğinde, Ülkemizde erken müdahale kavramının sadece gelişiminde yetersizlik gösteren çocuklara yönelik değil, önleyici düzeyde normal gelişim gösteren çocuklara yönelik de ele alındığı portresi ortaya çıkmaktadır. Genel olarak bakıldığında, erken müdahale bir çocuğun eğitiminin herhangi

bir zamanında mümkün olduğunca erken olarak çocuğun ve ailesinin desteklenmesinde kullanılacak gerekli eylem ve müdahaleyi ifade etmektedir (European Agency for Development in Special Needs Education, 2005). Çalışılan gruplar açısından düşünüldüğünde de erken dönemde önleyici ve müdahale edici yönleriyle erken müdahale çalışmalarının yürütülmesi, erken müdahale ruhunun gereklerini yerine getirmede önemli adımlar olarak düşünülebilir.

Yürütülen lisansüstü tezlerde, en çok nicel araştırma yönteminin ve ön test-son test kontrol gruplu modelin kullanıldığı görülmüştür. Ahi ve Kıldan (2013) da okul öncesi eğitimi alanında yapılmış lisansüstü tezleri inceledikleri çalışmanın sonuçlarıyla paralel olarak, diğer disiplinlerde gerçekleştirilen benzer çalışmalarda da nicel araştırma yöntemlerinin daha fazla tercih edildiğini aktarmışlardır. Ayrıca, Türnüklü (2001) de Ülkemizde eğitimbilim araştırmalarında nicel yöntemin daha fazla kullanıldığını belirtmiştir. Baba ve ark. (2011; akt. Ahi & Kıldan, 2013) nicel araştırma yönteminin nitel yöntemlere göre daha kısa süreli gerçekleşmesinden dolayı nicel yöntemin daha çok tercih edilebileceği yorumunda bulunmuştur. İki araştırma yöntemi düşünüldüğünde, nitel yöntem araştırılan konu ve belirli amaç doğrultusunda daha derinlemesine bilgi toplanmasını gerektirmekte, verilerin ayrıntılı ve belirli bir derinliğe sahip olarak aktarılması gerekmektedir (akt. Özdemir, 2010). Bu özellikler ve lisansüstü tez çalışması yürüten bireylerin çoğunlukla akademisyen veya alanda çalışan bireyler olduğu düşünüldüğünde, veri toplama ve analizinin zamanlama açısından daha avantajlı olması nicel yöntemin daha çok tercih edilmesi sonucunu ortaya çıkarmış olabilir.

İncelenen lisansüstü tezlerde en çok erken müdahaleye yönelik programların etkililiği konusunda çalışmalar yürütüldüğü, bu programların alanda kabul gören/kullanılan programlar veya araştırmacılar tarafından farklı yaklaşımlar ve teorilerden yararlanılarak oluşturulmuş programlar olduğu görülmüştür. Erken müdahaleye yönelik çalışmaların sistematik bir şekilde yürütülmesi en iyi şekilde erken müdahaleden yararlanabilmek adına önemli bir konudur. Ülkemizde erken müdahaleye yönelik uygulamalara bakıldığında, sistematik bir modelin olmadığı gö-

rılmaktadır (Diken & ark., 2012). Sistematiik modellerin ortaya çıkması ve etkililiğinin kanıtlanarak alanda işlerlik kazanarak kullanılması için bu konuda yürütülecek bilimsel çalışmalara gereksinim olduğu düşünölmektedir. Bu tür çalışmalara lisansüstü tezlerde daha çok yer verilmesi, farklı gereksinimleri karşılayabilecek ve çocukların yüksek yararına kullanılabilir daha çok program ortaya konulması ve üzerinde çalışılması gerekmektedir. Ayrıca, ortaya konulan programların daha geniş kitlelere ulaşarak uygulanması ve gerekli normların ortaya konularak Ülke çapında uygulanabilir bir erken müdahale sisteminin oluşması gerektiği, bunun için de ilk aşamayı lisansüstü tez çalışmalarının oluşturacağı düşünölmektedir. Bu nedenle erken müdahaleye yönelik programların geliştirilerek uygulandığı ve etkililiği konusunda gerekli tartışmaların yapıldığı çalışmalara daha çok gereksinim vardır. Bu gereksinimin alanda da hissedildiği ve bu nedenden, incelenen tezlerde erken müdahale programı uygulamasına yönelik çalışmaların daha çok olduğu düşünölmektedir. Çocukla çalışan uzmanlık alanlarında daha fazla erken müdahaleye yönelik çalışmaların ele alınması ve transdisipliner bir çalışma etiği ortaya konyulması gerekmektedir.

Lisansüstü tezlerin yaklaşık 12 tanesinde uygulamalara ebeveyn katılımının söz konusu olduğu görölmektedir. Çalışma kapsamında değerlendirilen tezlerin çoğunluğunun uygulamalara aneleri katmış olması, erken müdahalenin etkililiği açısından büyük önem taşımaktadır. Çocuklarıyla en çok vakit geçiren ve onları en iyi tanıyan, onlar üzerinde en çok etkiye sahip bireyler ebeveynleridir. Ebeveyn katılımı erken müdahale çalışmalarının etkililiğiyle doğrudan ilişkilidir (Barton & Fetting, 2013). Gallagher, Rhodes ve Darling (2004) de ebeveyn katılımının bireyselleştirilmesi gerektiğini, uzmanlarla birlikte çalışma ve planlama yapmada ebeveynlerin aktif olmaları için her türlü fırsatın sunulması gerektiğini, ailelerin öğrenmek için kendilerini yeterli hissetmeleri ve çocuklarını desteklemeleri yönünde organize edilmesi gerektiğini aktarmışlardır.

İncelenen lisansüstü tezlerde uygulamaların yürütüldüğü ortama bakıldığında, en çok kurum ortamında uygulama yapıldığı, sadece 3 tezde ev ortamında, 2 tezde de hem kurum hem ev ortamında çalışıldığı görölmüştür. Ev temelli er-

ken müdahale programlarına bakıldığında birçok avantajının olduğu görölmektedir. En önemlisi ebeveyn katılımını destekleyen bir uygulamadır. Elenko (2000), ev ortamında hem aile hem de erken müdahale uzmanının işbirliği içinde çalışmak için daha uygun bir ortam bulunduğunu, ev ortamında sunulan hizmetlerin ailelere çocuklarının günlük ihtiyaçlarının ötesine gidebilme fırsatı sunduğunu belirtmiştir. Ev ortamında aile katılımı; karar verme, durum yönetimi ve fikirlerini ortaya koyma durumlarına katılımın artmasını sağlayabilmektedir (Elenko, 2000). Bu özellikler düşünöldüğünde, aile katılımı uygulamalarını ele alırken uygulamaların ev ortamına da aktarılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Ailelerin ve çocukların doğal ortamlarında gözlemlenerek gereksinimlerini gerçekçi boyutta değerlendirebilmek ve her çocuk ile ailesi için bireyselleştirilmiş bir hizmet sunabilmek adına ev temelli programların geliştirilmesi, uygulamaların ev ortamında da sürekliliğinin sağlanması adına bu kapsamda yürütülecek çalışmalar oldukça önemsenmelidir.

Çalışma kapsamında doğrudan 0-36 ay aralığındaki çocuklarla çalışılan 9 tez olduğu ve bu çalışmaların incelenen tezlerin yarısını oluşturduğu görölmüştür. Erken müdahale tanımına bakıldığında zaman kapsadığı yaş grubuna ilişkin farklı kaynaklarda farklı yaş aralıkları ile karşılaşılmaktadır. ABD'de engelliler yasası olarak bilinen *Individuals with Disabilities Education Act (IDEA)* (2004) ve bazı kaynaklar (örn. Bruder, 2010; Kaur & ark., 2006), erken müdahalenin doğumdan 3 yaşına kadar olan çocuklara yönelik olarak geliştirildiğini söylemektedir. Bu kapsamda düşünöldüğünde, yürütülen tezlerin yarısının erken müdahale kapsamında düşünölen yaş grubuyla çalışmalarını yürüttüğü söylenebilir. Ancak genel olarak bakılacak olursa, Ülkemizde erken müdahale kavramına yönelik çalışmaların 0-6 yaş grubu çocuklara yönelik ele alındığı söylenebilir. İncelenen tezlerde de genellikle 0-6 yaş grubu çocuklar ile farklı destek gereksinimi olan çocukların ele alınarak çalışıldığı görölmektedir.

Kaur ve arkadaşları (2006), IDEA'ya göre erken müdahalenin amacını *bilişsel, fiziksel, iletişimsel, duygusal veya uyumsal gelişimlerinde bir gecikmesi olan veya gelişimsel gecikmeyle sonuçlanma olasılığı hayli yüksek olan bir durumla ilgili tanı almış 0-3 yaş arasındaki çocukların gelişimsel gerek-*

sinimlerini karşılamak için oluşturulmuştur şeklinde ifade etmişlerdir. İncelenen lisansüstü tezlerin uygulama konularına bakıldığında da, yaş grubu farklılık gösterse de erken müdahalenin amaçlarıyla örtüştüğü, tüm tezlerde temelde çocukların gelişimsel gereksinimlerini desteklemeye ilişkin uygulamaların ele alındığı görülebilmektedir.

Çalışma kapsamında ele alınan tezlerin kullanmış oldukları anahtar kelimeler ve dizinler arasında *erken müdahale veya early intervention* kavramlarının olup olmadığına bakıldığında, 7 tezde doğrudan bu kavramların kullanıldığı görülmüştür. Erken müdahaleye yönelik kullanılan anahtar kelime ve dizinlerde *early intervention kavramının erken girişim, erken girişim programı, erken eğitim* olarak da Türkçeleştirildiği görülmektedir. Ülkemizde erken müdahale kavramına yönelik net bir görüş olmadığı; erken özel eğitim, erken eğitim, özel eğitim gibi kavramlarla erken müdahale kavramının birbirine karıştırıldığı düşünülmektedir. Shonkoff ve Meisels (2000), IDEA'nın erken müdahale hizmetlerini kapsayan C Bölümünde, küçük çocukların *eğitiminden ziyade gelişiminin* ifade edildiğini vurgulamışlardır. Bu görüşten de yola çıkılarak, erken müdahale uygulamalarının özel eğitim hizmetleriyle karıştırılmaması, küçük çocuklar açısından öncelikle gelişimsel gereksinimleri ön plana alarak hizmetler sunulması, erken müdahale uygulamalarının net tanımı yapılarak uygulamaların çerçevesinin çizilmesi gerektiği düşünülmektedir. Unutulmamalıdır ki gelişimsel alt yapı oluşmadan verilen eğitimin olumlu yönde etkililiğini veya sonuçlarını görmek güç olacaktır. Ayrıca, erken müdahale çocuğun gelişimini desteklemek adına transdisipliner bir çerçevede hizmet sunulmasını; yani çocukta var olan problemin birçok profesyoneli ilgilendiren doğal yapısı nedeniyle farklı disiplinlerin (örneğin, çocuk gelişimi, ergoterapi, fizyoterapi, odyoloji, dil ve konuşma terapisi, beslenme, tıp alanları, hemşirelik, özel eğitim, vb.) ortak çalışmasını gerektirmektedir (Kayıhan & Huri, 2016). Dolayısıyla, erken müdahale kavramının bu boyutlar da düşünülerek ele alınması, tanımlanması ve kullanılması önemlidir.

İncelenen lisansüstü çalışmaların bütününe bakıldığında, hepsinin gelişimsel destek gereksinimi olan çocukları destekleme amacını yerine getirdiği ve temelde bu amaca hizmet ettiği görülebilmektedir. Destek gereksinimi olan çocuk-

lar ve ailelerine yönelik olarak, erken müdahale amaçlarını tam anlamıyla karşılayan daha fazla bilimsel çalışmaların yapılması ve alanda çalışan meslek elemanlarıyla paylaşılması gerektiği düşünülmektedir. Böylece, farklı bakış açıları bir araya gelebilecek ve beklendik sonuca götüren en etkili uygulamalar ortaya çıkacaktır. Bunun sonucunda da erken müdahale hizmetleri etkili bir şekilde hedef kitleye ulaşabilecektir. Ayrıca farklı uzmanlık alanlarından profesyonellerin işbirliğinin çocuğun gelişimsel yararı için ne denli önemli olduğu unutulmamalıdır. Bunun için profesyonellerin diğerlerinin alanına müdahale etmeden, işbirlikçi bir bakış açısıyla bu süreçte yer alması ve diğer disiplinlerin çalışmalarından haberdar olması bir başka önemli noktadır. Böylelikle transdisipliner bir ekip çalışması modeli benimsenebilecektir. Bu bakış açısıyla, erken müdahaleye yönelik daha çok çalışma yürütülmesi ve paylaşılarak doğru uygulamaların yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu çalışma genel olarak çocuk gelişimi açısından bir bakış sunmakta olup; daha sonraki çalışmalar için erken müdahaleye yönelik alana katkı sağlamış bilimsel çalışmaların daha geniş kapsamda incelenmesi, farklı disiplin alanları kapsamında yürütülmüş olan çalışmaların sentezlenerek transdisipliner bir bakış açısıyla ortaya konulması önerilebilir.

Kaynaklar

- Ahi, B. & Kıldan, A. O. (2013). Türkiye'de okulöncesi alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi (2002-2011). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (27), 23-46. 12.02.2016 tarihinde <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/maeuefd/article/viewFile/1098000697/1098000513> adresinden erişildi.
- Bailey, D. B., Hebbeler, K., Scarborough, A., Spiker, D. & Mallik, S. (2004). First experiences with early intervention: A national perspective. *Pediatrics*, 2004(113), 887-896. DOI: 10.1542/peds.113.4.887
- Barton, E. E. & Fetting, A. (2013). Parent-implemented interventions for young children with disabilities. *J Early Interv*, 35(2), 194-219. Doi: 10.1177/1053815113504625
- Brorson, K. (2005). The culture of a home visit in early intervention. *J Early Child Res*, 3 (1), 51-76. DOI: 10.1177/1476718X05051346
- Bruder, M. B. (2010). Early childhood intervention: promise to children and families for their future. *Exceptional Children*, 76(3), 339-355. doi: 10.1177/001440291007600306
- Elenko, B. K. (2000). *The reported experiences of families and occupational therapists who participate in home-based early intervention*. The degree of doctor of philosophy, New York University, USA.
- European Agency for Development in Special Needs Education (2005). *Early childhood intervention analysis of situations in Europe key aspects and recommendations*. Summary Report. 11.03.2016 tarihinde http://www.european-agency.org/publications/ereports/early-childhood-intervention/eci_en.pdf/view adresinden erişildi.
- Diken, İ, Bayhan, P., Turan, F., Sipal, F., Sucuoglu, B., Ceber-Bakkaloglu, H., et al. (2012). Early childhood intervention and early childhood special education in Turkey within the scope of the developmental system approach. *Infants and Young Children*, 25(4), 346-353. DOI: 10.1097/IYC.0b013e318268541d
- Gallagher, P. A., Rhodes, C. A. & Darling, S. M. (2004). Parents as professionals in early intervention: a parent educator model. *Topics Early Child Spec Educ*, 24(1), 5-13. doi: 10.1177/02711214040240010101
- Harjusola-Webb, S., Gatmaitan, M. & Lyons, A. (2013). Empowering families: The early intervention in natural environments professional development community of practice project in Ohio. *Social Welfare Interdisciplinary Approach*, 3(1), 42-55. 15.03.2016 tarihinde socialwelfare.eu/index.php/sw/article/viewFile/138/95 adresinden erişildi.
- IDEA (2004). *Building Legacy*. 10.09.2013 tarihinde <http://idea.ed.gov/part-c/search/new> adresinden erişildi.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Akademik e-Dergi*. 1(1), 62-80. 12.03.2016 tarihinde <http://www.manevisosyalhizmet.com/wp-content/uploads/2014/12/manevisosyalhizmetdergisi.pdf> adresinden erişildi.
- Kayıhan, H. & Huri, M. (2016). Erken müdahale yaklaşımlarında ergoterapinin rolü. N. Metin & B. Güçüz Doğan (Ed.). *Erken Müdahalede İlk Aşama: Tanılama* (sf. 125-136). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Kaur, P., Chavan, B. S., Lata, S., Kaur, A., Tinku, S., Arora Y. & Ratnam, V. (2006). Early intervention in developmental delay. *Indian J Pediatr*, 73 (5), 405-408.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Shonkoff, J.P. & Meisels, S. J. (2000). Early childhood intervention: a continuing evolution. J. P. Shonkoff, S. J. Meisels (Ed.). *Handbook of Early Childhood Intervention*, (pp. 3-31). New York: Cambridge University Press.
- Türnüklü, A. (2001). Eğitim bilim alanında aynı araştırma sorusunu yanıtlamak için farklı araştırma tekniklerinin birlikte kullanılması. *Eğitim ve Bilim*, 26(120), 8-13.
- Yalçınkaya, Y. & Özkan, H. H. (2012). 2000-2011 yılları arasında eğitim fakülteleri dergilerinde yayımlanan matematik öğretimi alternatif yöntemleri ile ilgili makalelerin içerik analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(16), 31-45.